

თურქიზმები სოფელ ღორჯომის მეტყველებაში

TURKISMS IN THE SPEECH OF THE VILLAGE OF GHORJOMI

მედეა რიჯვაძე

საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ტბელ აბუსერისძის
სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტი
შუახევი, საქართველო

Medea Rijvadze

St. Tbel Abuseridze University
of Patriarchate of Georgia
Shuakhevi, Georgia

აბსტრაქტი

წარმოდგენილი კვლევა ეხება ქართული ენის აჭარულ დიალექტში თურქულენოვანი ლექსიკური ერთეულების სესხებისა და მათი ენაში ინტეგრაციის პროცესს, კონკრეტულად კი ღორჯომის მეტყველებაში. ისტორიულმა ვითარებამ – თურქეთის მიერ სამხრეთ საქართველოს ოკუპაციამ – ხელი შეუწყო მრავალსაუკუნოვან ლექსიკურ გავლენას, რაც დღესაც შეინიშნება აჭარულ დიალექტში. ნასესხები სიტყვები მოიცავს როგორც წმინდა თურქულ, ისე სპარსულ და არაბულ ელემენტებს, რომლებიც თურქულის მეშვეობით შემოვიდა და დამკვიდრდა ქართულში.

კვლევის მიზანია, ნასესხები ლექსიკური ერთეულების მაგალითზე სემანტიკური, ფონეტიკური და გრამატიკული თავისებურებების გამოვლენა. მასალა შეიკრიბა როგორც ლექსიკოგრაფიული წყაროებიდან, ისე ადგილობრივ მოსახლეობასთან უშუალო შეხვედრების დროს.

ნაჩვენებია, რომ უცხოური სიტყვების ნაწილი გამოიყენება თავდაპირველი მნიშვნელობით (მაგალითად, ბელა, თახუმი), ხოლო ნაწილი მნიშვნელობაშეცვლილია. არც კალკირების შემთხვევებია ცოტა, ადგილობრივ კონტექსტზე მორგებული ფორმით (მაგ., იოლდამი, ქესტანე, ჰავლი).

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სიტყვაწარმოების ქართულ სტრუქტურებში უცხოურ ფუძეთა გამოყენებას (-იან, -ობა, უ-ოსუფიქსებით) და ზმნათა ქართული მოდელებით გადმოცემულ თურქულ კალკებს. ნათელია, რომ ღორჯომის მეტყველება აქტიურად იყენებს თურქიზმებს, თუმცა ზოგჯერ მათ ახალ მნიშვნელობას ანიჭებს და ოსტატურად უსადაგებს ქართული ენის გრამატიკულ სისტემას.

კვლევა მნიშვნელოვანია როგორც დიალექტოლოგიური, ასევე, ენის ისტორიული განვითარების კუთხით.

საკვანძო სიტყვები: ღორჯომის მეტყველება, დიალექტური ლექსიკა, სიტყვათა სესხება, თურქიზმები ქართულში.

ABSTRACT

The present study examines Turkish lexical borrowings in the Adjarian dialect of the Georgian language and analyzes the processes of their integration into the language, with specific reference to the speech of the village of Ghorjomi. The historical circumstances—namely the Ottoman occupation of southern Georgia—contributed to centuries of lexical influence that can still be observed in the Adjarian dialect today. The loanwords include both purely Turkish elements and items of Persian and Arabic origin that entered Georgian through Turkish and subsequently became established in the language.

The aim of the present study is to identify the semantic, phonetic, and grammatical characteristics of borrowed lexical units. The material was compiled from lexicographic sources as well as through fieldwork conducted during direct meetings with the local population.

The analysis reveals that some foreign lexical units are employed with their original meanings (e.g. *bela*, *takumi*), while others have undergone semantic change. Instances of calquing are also attested in forms adapted to the local linguistic context (e.g. *yoldashi*, *kestane*, *havli*).

Particular attention is paid to the use of foreign stems within Georgian word-formation structures (with the suffixes *-ian*, *-oba*, and the prefix-suffix combination *u-...-o*), as well as to Turkish calques conveyed through Georgian verbal models. The analysis clearly demonstrates that the speech of Ghorjomi actively employs Turkisms, which in certain cases undergo semantic modification and are integrated into the grammatical system of Georgian.

The research is important both for Georgian dialectology and for understanding the historical development of the Georgian language.

Keywords: Ghorjomi speech, dialectal vocabulary, lexical borrowing, Turkisms in Georgian.

შესავალი

სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ აჭარის, წარსული მთელი საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ფურცელია. მე-16 საუკუნის ბოლოს ჩვენი სამშობლოს ოდესღაც ერთი ყველაზე დაწინაურებული კუთხე – მესხეთი თურქთა ბატონობის ქვეშ ექცევა, თუმცა აჭარა თავგანწირული ბრძოლით ერთხანს კიდევ იგერიებდა მომხდურ მტერს, მაგრამ მე-17 საუკუნისდამდეგისიციხელთჩაიგდომტერმა. აჭარასამხრეთსაქართველოს სხვა კუთხეებთან ერთად მოსწყდა დედასამშობლოს. იგი ეროვნული გადაგვარების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა, თუმცა, მტრის ძალმომრეობითი ასიმილაციის მიუხედავად, მტკიცედ დაიცვა მშობლიური ქართული ენა. ორგანული კავშირი არ გაწყვიტა მასთან, მის დიალექტებთან. მაგრამ გათურქების პოლიტიკა, ისლამის ფანატიზმი მაინც თავისას აკეთებდა; მოზღვავებული უბედურება, რომელიც საუკუნეთა განმავლობაში გრძელდებოდა, თავის კვალს ტოვებდა. სულთნის თურქეთის მუხანათური

ხელი რამდენადმე მასაც მისწვდა. მრავალსაუკუნოვანი ენის საგანძურში მღვრიე ნაკადად შემოიჭრა თურქული ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური ელემენტები. თურქიზმებად იგულისხმება წმინდა თურქულის გარდა ამ უკანასკნელის გზით შემოსულ არაბულ-სპარსულ სიტყვები და სხვა ენობრივი ელემენტები.

1874 წელს ღორჯომში ჩასული გიორგი ყაზბეგი იხსენებს: „უკანასკნელი ტერასიდან სოფელ ღორჯომში ჩასვლისას მსხვილი რქოსანი საქონლის დიდი ჯოგი დავინახეთ. მწყემსად პატარა ბიჭები ედგათ. ჩვენამდე ამოდიოდა მათი ჟივილ-ხივილი. პირველად ვხვდები აჭარლებს და ნუთუ თურქულად ელაპარაკებიან ერმანეთს-მეთქი? ნუთუ აჭარაში საქართველო გაქრა? ბოლოს ახლოს მივედი და... აღტაცებული დავრჩი, ბიჭები ქართულად ილანძღებოდნენ“ (ყაზბეგი 1995: 59).

შოთა ძიძიგური შენიშნავს, რომ: „სპარსული და თურქული ენებიდან მომდინარე სიტყვებით და გამოთქმებით ივსებოდა ქართული ლექსიკონი. ხშირად ისეთი სიტყვებიც იწერებოდა, რომელთა ექვივალენტი ჩვენს ენას კარგა ხანია ჰქონდა. ეს გარემოება შესაბამის ქართულ სიტყვებს გაქრობასა და სამუდამო დავიწყებას უქადდა. ქართულ სალიტერატურო ენას რომ არ ჰქონოდა დიდი ტრადიცია და შინაგანი წინააღმდეგობა არ გაეწია ისეთი უცხოური ელემენტებისთვის, რომლებიც ანაგვიანებდნენ ენას და რომელთა დანერგვას ქართული ენის მდიდარი ლექსიკონი არ მოითხოვდა“ (ძიძიგური 1957: 169). გამოდის, რომ ტენდენცია უცხოურ სიტყვათა სესხებისა აჭარულს ქართულისგან მემკვიდრეობით გადმოეცა. აჭარულ დიალექტში ფართოდ გავრცელებულია თურქული სიტყვები, რომლებიც ასახავენ ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობას, ყოველდღიურ საქმიანობას და კულტურულ რეალობას. როცა განვიხილავთ უცხოურ სიტყვათა სესხებას, წინასწარ უნდა აღვნიშნოთ, რომ მსესხებელი ენობრივი კოლექტივი – ქართული ენის აჭარული დიალექტი – ძირითადად ძალდატანებით სესხულობს პოლიტიკური უპირატესობის მქონე თურქული ენობრივი კოლექტივისაგან უცხოურ სიტყვებსა და გამოთქმებს, ასევე, სტრუქტურულ მოდელებს.

ლექსიკა ყველაზე ცვალებადი ნაწილია ენისა და მიგვაჩნია, რომ მისი შესწავლა სინქრონიულ და განსაკუთრებით დიაქრონიულ დონეზე ყოველთვის აქტუალურია, სიახლის მომცემია. ამ კუთხით კვლევა ხელს უწყობს ახალი ან მივიწყებული ლექსიკური ერთეულების გამოვლენას. შესაბამისად, დიალექტის ლექსიკის შესწავლა ხეობათა თუ თქმა-ქცევების დონეზე სწორედ შემლეს ამ ლექსიკურ ერთეულთა აღწერას. თითოეული ახალი ლექსიკური ერთეული თავის ადგილს დაიჭერს დიალექტის დარგობრივ ლექსიკაში. დიალექტის ლექსიკის შესწავლა კი არის სალიტერატურო ენის სიტყვიერი ფონდის საფუძველიცა და სიმდიდრეც.

უცხოურ ელემენტთა სესხებისა და შეთვისების საკითხი ქართული ენის აჭარულ დიალექტში გარკვეულწილად შესწავლილია, თურქულ-არაბულ-სპარსული ენებიდან ქართულსა და მის დიალექტებში ნასესხობათა ცალკეულ საკითხებზე მნიშვნელოვანი მოსაზრებები აქვთ გამოთქმული ა. შანიძეს, გ. წერეთელს, ს. ჯიქიას, მ. ანდრონიკაშვილს, ნ. ჯანაშიას, ზ. თანდილავას, მ. ცინცაძეს, ალ. მსხალაძეს, შ. ფუტკარაძეს, მ. ფაღავას...

კვლევის მეთოდები

თურქული ენიდან აჭარულში ნასესხებ ენობრივ ელემენტებზე დაკვირვება, სიტყვათა სესხება-დამკვიდრების პროცესის კანონზომიერებათა შესწავლის მიზნით, ჩატარდა ორი მიმართულებით: 1. ნასესხებ სიტყვათა სემანტიკა, 2. ნასესხობათა ფონეტიკური და გრამატიკული თავისებურებანი. ფორმების მოძიებისას გამოყენებულია ემპირიული კვლევა (ადგილობრივ მოსახლეობასთან საუბრისას დაფიქსირებული სიტყვაფორმები), ასევე, დიალექტური ტექსტები და ლექსიკონები. ფორმები შედარებულია როგორც ორიგინალთან, ისე ქართული ენის სხვა დიალექტებში დადასტურებულ მსგავს ფორმებთან, რამდენადაც ზოგიერთ თურქიზმს ახასიათებს გრამატიკული ფორმები, რომლებიც განსხვავდება სხვა რეგიონული დიალექტებისგან.

მსჯელობა

სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეებში თურქული ენის ოფიციალურმა ჰეგემონიამ ქართული ენის აჭარულ კილოს, აჭარელთა მეტყველებას საკმაოდ ძლიერი დალი დაასვა. ღორჯომის მეტყველებაში დალექილი თურქული წარმოშობის ბევრი ლექსიკური ერთეული (თითქმის 80%) იმავე მნიშვნელობით და ფორმით არის შემორჩენილი, როგორც ეს თურქულ ენაშია მაგალითად:

აკვნითახუმი (თურქ. < სპ. Takım) – ჯგუფი, გვარი, ჯიში, ნაკრები / აკვნის მოწყობილობა): „ბადიში რომ გაჩნდება, გათხუებული გოგოს ანა-ბაბოდ აკვნითახუმს მუუტანენ. კომპოზიტი მიღებულია ქართული (აკვანი) და თურქული (თახუმი) ძირების შერწყმით.

ალევი (თურქ. alev) – ცეცხლი. „ბებრევ სახლს ალევი მიედვა ბითევად და ერწამალაი ჩეიფერფლა“.

ალფაჯული (თურქ. arpacık soğan) – წვრილი სათესლე ხახვი: „იგზე, ბოსტნის განაპირად, ადგილი დავტიე, ალფაჯული ხახვი-ნა დავთესო“.

არჩი (თურქ. arçı) – მზარეული, არჩიხანა – სამზარეულო (სასადილო). ქორწილებსა და ქელეხებში მოაწყობდენ მზარეულის სამუშაო ადგილს, რომელსაც არჩიხანას უწოდებენ. „ამხელა ქორწილს ერთი არჩი რაფერ მუაბრუნებს, დამხმარე-ნა მივცეთ ვინცხა“.

ახორი (თურქ. ahır) – საჯინიბო, ბოსელი. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონის მიხედვით, ახორი –: 1. ცხენის ბაგა (საბა), 2. სახლის მოშენებული (ან მოლობილი) სადგომი, სადაც ზამთარში საქონელს აბამენ, – ბოსელი. ღორჯომშიც ბოსელის მნიშვნელობით გვაქვს: „ახორთუკანად ბითევად მედლიზა და ჰაიდე, ააფერი აღარ დარჩა“.

აჯაფ (თურქ. < არაბ. acep) – ნეტავ. „აჯაფ გუშინდელმა წვიმამ რაფერ ჩეიარა თაში?!“

ბეთარი (თურქ. Beter) – უარესი. „გამჩენელმა ბეთარიდან შიგვიბრალოს“.

ბელქი (თურქ. Belki) – ალბათ, ვინ იცის, იქნებ, ეგებ... „ბელქიდა მომცა, მარა სულ არ მახსოვს, აჯაფ ჰა წევლებდი?!“

ბალდუზი (თურქ. baldız) – ცოლისდა.

ბაჯანალი (თურქ. bacanak) – ქვისლი.

ბაჯადა (თურქ. bacı) – და.

ბეზარი (თურქ. < სპ. bezar) – მომაბეზრებელი. მოთმინებიდან გამომყვანი. „ყველდღე ამდენი მოსულ-წასული ბეზარმულ, არვის დანახვა აღარ მინდა დუნიაზე“.

ბერბადი (თურქ. berbat) – ბინძური, ტალახიანი. „ემიად გუშინ გზაში ტალახში წაქცეულა, ბითევა ბერბადი იყო რომ მოვდა“.

ბილეზუგი (თურქ. bilezik) – სამაჯური. „ელინს იმფერი ლამაზი ბილეზუგი შეაბეს, თვალი დაგრჩებოდა ზეიდან“.

ბითევი (თურქ. bıtın) – მთლიანად, სრულად, ერთიანად. „ზარმელი ბაღვს გუშუმზადე, მარა ბერმა ბითევა შეჭამა“.

ბოშუნა (თურქ. boşuna) – ტყუილად, უმიზეზოდ. „მაგ ბაღვის სუჩი არ იყო, ბოშუნა გაარეზილე“.

ბოია (თურქ. boya) – საღებავი. „ხემზე ტაიას ზოვლი ლამაზი ბოები აქ გასაყიდი“.

ბოლი (თურქ. Bol) – 1. უხვი, ბევრი, 2. ფართო, თავისუფალი. ღორჯომში გამოყენებულია ორივე მნიშვნელობით: „ჩვენი ბაღვიდან ააფერი გამუა, ზოვლი ხელბოლია (ხელგაშლილია)“; „ქორწილს რომ იქ, ყველაფერი ბოლა-ნა გქონდეს, ხალხი არნა ალაპარიკო“; „ეგ შარვალი ზოვლი ბოლია გაქ, პაწაი ჩაკერვა უნდა“.

გელინი (თურქ. Gelin) – რძალი, პატარძალი. „ბაჯილო, გელინი მელოგინეა და თაზე ვერ მიმყავს, შენ სამარ ვტევ და ყურადღება-ნა მიმიქციო“.

გერჩექ (თურქ. gerçekten) – მართლა, ნამდვილად, ჭეშმარიტად. „გერჩექდანაც ვერ გაასხვავებ ერთიმეორედან, იმფერი ერთმანეთის სოი არიან“.

დემახ (თურქ. Demek) – ერთი სიტყვით, მაშ, ამგვარად... „დემაქი ყველაფერი შენთან დარჩა?!“

დირეგი / დირელი (თურქ. Direk) – ბოძი. „ეს დირეგი შუა ეზოში რომ გაბოგე, ააფრის ადგილი აღარ არის“.

დონლუზი (თურქ. domuz) – ღორი. „დონლუზის ხორცი ჩვენზე არ იჭმევა, ზოვლი დიდი ცოდვაა“.

დონუმი (თურქ. dınım) – ჯერი, გზა, რეისი. „მოკდა ბაღვი ამ წყლი ზიდვაში, დღე ერთია და ცხრა-ათ დონუმს აკეთებს“.

დოშეგი (თურქ. dıšek) – ლეიბი, ქვეშაგები. „ვითამ დოშეგი მზეზე გევტანე და ჭალაში წვევლ. მეგემ წვიმამ დუშუმა და სულ გალუმპა“.

ეილუგი (თურქ. eyelik) – სიკეთე, მაღლი, ამაგი. „ეიკიდი ჰაჲ, ეილუგი არვიზე არ გავა, ჩემო შვილო, თავს მიხედე“.

ემედენი (თურქ. Emedani < არაბ.) – უცებ, მოულოდნელად. „ემედენად ტლაპოში დიმიცურდა ფეხი და ბითევა ბერბადი გავხდი“.

ემია (თურქ. emin) – მამის ძმა. „ემიაჩემი ნასწავლი და ჭკვიანი კაცი იყო, ქვეყანა ჭკუას ეკითხებოდა“.

ეფეჯა (თურქ. efeyce) – საკმაოდ, ბლომად, საფუძვლიანად. „წლევანდელი ზამთარი ეფეჯა თოვლიანი იყო, კილამის ამევხრჩეთ“.

ზენგინი (თურქ. zengin) – მდიდარი. „ზენგინი ფუხარას გაჭირვებას ვერ მიხდება“.

თარაფა (თურქ. < არაბ. Taraf) – მხარე, კუთხე. „იქითა თერეფზე დიდი კაპანია და მანქანებს ზოვლი უჭირს სიარული“.

თელი (თურქ. tel) – მავთული, სიმი. „ჩემი მამული ბითევად *თელით* შამოვლობე, აბა ხის ღობეს ჰა ვნახავდი მაგდენს“.

თემბელი (თურქ. tembel) – ზარმაცი, უქნარა, მოუხერხებელი. „მაგათი ბადვი ზოვლი *თემბელია*, მაგან ცხოვრება ვერ-ნა ააწყოს, ისე გავს“.

თენეკა (თურქ. tenek) – თუნუქის ჭურჭელი. „სახლიდან ყველა ხარახურა გადავყარე, სახლიქვემაც რაც *თენეკები* იყო მივაყოლე“.

თექ (თურქ. tek) – ოღონდ, რამენაირად, როგორმე. „*თექ* მესტუმრე და დანარჩენი ჩემზე იყოს, ყველაფერ გავახაზირებ“.

თობდი (თურქ. toflu) – ერთგვარი ქინძისთავი. „კაბი გაკერვა ეზარება და კაბა *თობდებით* აქ შამოკეცილი“.

აღლი (თურქ. Yağlı) – ქონიანი, ცხიმიანი. „თაში გამომცხვარი ძალი ქადი, ია ძალი პური სხვასოდ გემრიელია“.

ალანჩი (თურქ. yalanci) – მატყუარა. „ჩემი ბერის მემრე *ალანჩი* დუნიაზე აღაფერი არც მეპევესება და არც მენატრება“.

იდარე (თურქ. < არაბ. idare) – მოთმინება. „*იდარე* ქენ, ახლა ბადეები შენ გიყურებენ და ნუ შიაშინებ“.

ინათი (თურქ. inat) – ჯიუტი. „*ინათიანი* კაცი თუ შეგხდა, ვეფერს ვერ გახდები“; „ციცად გავახელე და *ინათი*-ნა ჩემ გაკეთებულ საქმელსაც არ ჭამს“.

იშტაჰი (თურქ. iştah) – მადა. „ავადმყოფს მუცელი ასტკივდა და *იშტაჰი* ჰიჩ აღარ აქ“.

კარანფილი (თურქ. karanfil) – დარიჩინი. „ბაბოდ ჩაიში ყველთვინ *კარანფილს* უმატებს“.

კოპჩი (თურქ. copça) – ლითონის ღილაკი. „კაბა შევკერე და *კოპჩები*-ნა ვიყიდო, რომ დავაბა“.

ლეჩერი (თურქ. < სპ. leçer) – ხილისგან მომზადებული ტკბილი წვენი. „ანამ იმფერი გემრიელი *ლეჩერი* მუადულა, თითებს ჩეიკნეტ, გელაპარაკები“.

მაქას (თურქ. < არაბ. makas) – მაკრატელი. „*მახასი* სუ დაბლაგვდა, ვეფერი ვეღარ გავჭარ“.

მეხსუზ (თურქ. < არაბ. mahsuz) – სპეციალურად. „*მეხსუზ* არ ვახსენებ ჩემ ვალს, ერთი მაინტერესებს როისნა მომცეს“.

მუთვადი (თურქ. < არაბ. Mutfak) – სამზარეულო, სამზადი. „ახშანამაზიხან ყველა *მუთვადში* ვიჯექით და გემრიელად ვლაპარაკობდით“.

ოფე (თურქ. Oprak. დიალექტ.) – პატარა ორმო რაიმეს დასათესად. „ბითევა ყანაში დავაკეთეთ საყართოფე *ოფეები* და ახლა ჩავყრით ყართოფსაც“.

სერსემი (თურქ. < სპ. sersemi) – ჩერჩეტი. „ამფერი *სერსემი* ბადვი მეორე აღარ მინახავს“.

სექვი (თურქ. seki) – ოთახში კედლის გასწვრივ მიშენებული ტახტი. „ეიკიდი ჰა... ამ ტყვილ დუნიაზე ერწამალად ქრება ყველაფერი...დარჩა ბაბოს *სექვი* ცარიელი!!!“

სინორი (თურქ. sinir) – საზღვარი. „ჩვენი ყანების *სინორი* წაბლის ტყემდე მიდიოდა, იმტონი მიწა გვექონდა“.

სობა (თურქ. soba) – ღუმელი. „ბათუმ ახალი *სობად* ვიყიდე, ჰემ ლამაზია და ჰემ სქელი, ამ ზამთარ ერთი გემრიელად გავთბებით“.

სოხრა (თურქ. Surha, დიალექტ.) – „ზოვლი *სოხრა* საქმე მძულს, მირჩვენია სულ არ გააკეთო“.

სუზგი (თურქ. süzgi) – საწური.

სურუნთი (თურქ. Sürüntü) – უნებისყოფი, მსუნაგი.

სუჩი (თურქ. Suç) – ბრალი, დანაშაული.

ტაია (თურქ. daya) – დედის ძმა. „*ტაიაჩემი* აგზე ცხოვრობდა, ახლა ქალაქ გედეიზარგა“.

ტამარი (თურქ. damar) – 1. ძარღვი 2. გადატ. ხასიათი, გუნება.

ურბა (თურქ. < ფრანგ.-იტალ. urba) – ტანსაცმელი. „ბოხჩა ნიშანს რომ მიიტანდნენ, მაშინ *ურბასაც* აჩუქებდნენ გენილსა“.

ფორჩა (თურქ. Firça) – 1. ჯაგრისი, 2. ფუნჯი.

ფახირი (თურქ. bakır) – სპილენძი.

ქენერი / ქენარი (თურქ. kenar) – კიდე, ნაპირი.

ქექეჯი (თურქ. kekeç) – ენაბლუ, ენაჩლონგი.

ქირვა (თურქ. kirve) – ბიჭის ნათლია მუსულმანურ რელიგიაში. „ქორწილში ყველაზე მეტ *ქირვა* იხარჯება“.

ქოქი (თურქ. kök) – ძირი, ჯიში, გვარი. „შენი *ქოქი* ამოგივარდა, ააფერში ვარგიხარ, ჭამისგუდა ხარ“.

ყაბი (თურქ. kab) – ჭურჭელი. „საჭმელს რუმ ვჭამდით, *ყაბებს* ავსწევდი და იქითა წყალზე მიმქონდა გასარეცხად“.

ყაზაღი (თურქ. gaziyağı) – ნავთი.

ყავლა (თურქ. < სპ. kavgá) – ომი, ჩხუბი. „ჩვენი ოჯალიდან გარეთ მართო *ყავლა*-ყიამეთი ისმის“.

ყათიანი (< თურქ. Katlı) – სართულიანი. „ძველაჲ სულ *ორყათიანი* ხის სახლები გვქონდა; პირველი საქონლის იყო, მეორე *ყათზე* ჩვენ ვიყავით“.

ყილილი (თურქ. kilik) – შესახედაობა, გარეგნობა, საჩინოება.

ყორაო (თურქ. Korava, დიალექტ.) – კვაწარახი.

ყულადარდი (თურქ. kulak+ardi) – ყურწაგდებული. „რამე არ აფიქრებს ამ ცხოვრებაში, სხვანაირი *ყულადარდი* კაცი დარჩა“.

ყურადი (თურქ. kurak) – პაპანაქება სიცხე.

ჩენგე (თურქ. Çenge, დიალექტ.) – ქვედა ყბა. „იმფერ არ ველოდი მაგ ამბავს, ხალავ, *ჩენგე* ჩამომივარდა“.

ჩეთინი (თურქ. Çetin) – ძნელი, რთული, მკაცრი.

ჩეშიტ-ჩეშითი (თურქ. çeşit-çeşit) – ნაირ-ნაირი, ფერად-ფერადი.

ჩინი (თურქ. < სპ. çini) – თეფში. „*ჩინს* რომ გარეცხავ, ჰამან გაწმინდე და სარძიი შკაფში შეინახე-მეთქი, სულ ამას ვასწავლი ციცას“.

ჩოლადი (თურქ. çolak) – კოჭლი, ცალხელა, საპყარი. „მეგ კაცი ომში *ჩოლადი* დარჩა – ფეხი დაკარგა“.

ხისიმი (თურქ. < არაბ. Hisim) – ნათესავი. „თურქეთ ბევრი *ხისიმები* გვყავს, დედეს ნამრავლი“.

ჰამან (თურქ. < სპ. Hemen) – უცებ, ეგრევე.

ჰაიდე (თურქ. haydi) – აბა, მიდი!

ჰემ (თურქ. < სპ. hem) – თანაც, კიდევაც, ისიც-ისიც. „*ჰემ* გუუკეთო და *ჰემ* მუუტანო-ნა“.

ჰიჩ (თურქ. Hiç) – საერთოდ არაფერი „*ჰიჩ* ააფერი არ ვიცი!“

ჰეკია (თურქ. < არაბ. hikaye) – მოთხრობა, ზღაპარი. „დიდანომ ბევრი ჰეკია იცის“.

სიტყვაში ზოგჯერ შეიძლება თავს იყრიდეს რამდენიმე სემა, რომელთა გამოვლენა ხდება კონტექსტის მიხედვით. როცა საანალიზო სიტყვა პოლისემანტიკურია, მსესხებელი ენის კოლექტივში ყველა მნიშვნელობა არ გადადის, ანუ გადმოტანისას საფუძვლად უდევს ერთი, მადომინირებელი მნიშვნელობა, რომელიც განსაზღვრავს სიტყვის სემანტიკას. მსგავსი შემთხვევები დასტურდება სოფელ ღორჯომის მეტყველებაში შემონახულ თურქიზმთა შორის:

აბლა – თურქულ ენაში რამდენიმე მნიშვნელობით იხმარება: 1. უფროსი და, 2. ბიცოლა, 3. ასაკით უფროსი ქალისადმი მიმართვა. ღორჯომის მეტყველებაში გამოყენებულია „ბიცოლას“ მნიშვნელობით. „სური აბლავ, შელლიგი ჰად არიან?“ საინტერესოა ისიც, რომ დასტურდება აბლიენთი ფორმაც (ბიცოლას ოჯახის წევრები, საბიძაშვილო): „აბლიენტსა მივალ, ამაღამ ნადი ჰყავან“.

ანჯახ (თურქ. Ancak) – 1. მხოლოდ, ძლივს, 2. სრულიად მარტო, მარტოდმარტო. ღორჯომის მეტყველებაში მოცემულ ლექსემას იყენებენ „ძლივს“ ზმნიზედის მნიშვნელობით: „ანჯახ გამუაღჩეთ, იმფერი ტალახიანი, ჩახერგილი გზა იყო“.

არხატაში (თურქ. Arkadaş) – 1. ამხანაგი, 2. სწორი ტოლი. საანალიზო მეტყველებაში გადმოსცემს პირველ მნიშვნელობას: „ჩემი პრატი რაცხა ჩაკეტილი იზრდება, არხატაში ჰიჩ არ ჰყავს“.

ბათახი (თურქ. batağ) – 1. ჭაობიანი ადგილი, 2. მიუვალი, გავერანებული ადგილი. ღორჯომში კი საერთოდ განსხვავებული მნიშვნელობა შეიძინა: „ბინძური“. „ხუსნი ძია სახლში შუაღამეზე დაბრუნდა, მანქანა გაფუჭებოდა და ბითევა ბაყლი-ბათალი იყო“.

ბედენი (თურქ. Beden) – 1. სხეული, 2. ზომა. ღორჯომში დასტურდება „სხეულის“ მნიშვნელობით: „ძალო, ზოვლი ტანიბედენი მტკივა“.

ბელა (თურქ. Bela) – 1. უბედურება, 2. შარი. ღორჯომის მეტყველებაში დასტურდება მეორე მნიშვნელობით – „შარი“: „გელაპარაკები, ბელავნახე“.

ბორი (თურქ. boru) – 1. მილი, მილაკი (თუნუქის, ლუმელის), 2. ბუკი, საყვირი. შესასწავლ მეტყველებაში დამკვიდრებული და გამოყენებულია პირველი მნიშვნელობით: „ტაიად ბათუმ წევდა გუშინ და სობის ბორები დავაბარე“.

დოსტი (თურქ. < სპ. dost) – 1. მოყვარე, ნათესავი, 2. მეგობარი, ამხანაგი. ღორჯომში მოყვარე / ნათესავი ოჯახი როცა შეიქმნება, ცოლისა და ქმრის ნათესავები ერთმანეთის *დოსტები* ხდებიან.

ვახტი (თურქ. < არაბ. akti) – 1. დრო, ჟამი, ვადა, 2. მუსულმანური ლოცვის დრო, 3. ძალა. სამივე მნიშვნელობით გვხვდება ღორჯომის მეტყველებაში: „იმფერი დავუძლურდი, რომ ავდგე, მაგის ვახტიც არ მაქ“.

ზათი (თურქ. < არაბ. Zaat) – 1. წინათ, წარსულში, უწინ, 2. ისედაც, საერთოდ, ნამდვილად.

ზოლი (თურქ. zög) – 1. შოლტი, ქალამნისთვის დაჭრილი საქონლის ტყავი, 2. ზოლი. ღორჯომში დასტურდება „ზოლის“ მნიშვნელობით: „იი ზოლებად კაბა ზოვლე გიხდება“.

ზოვლი (თურქ. < სპ. zovl) – 1. ზორბა, წარმოსადეგი, მამაცი, მარჯვე, 2. ძალიან, ძლიერ. დასტურდება „ძალიან, ძლიერ“ მნიშვნელობით, თუმცა გარკვეულ გამოთქმებში დალექილია „წარმოსადეგი“.

ზორი (თურქ. zor) – 1. ზეწოლა, ძალა, 2. ჯაფა, გასაჭირი, 3. ძალად. ღორჯომის მეტყველებაში გამოიყენება „ძალდატანების“ მნიშვნელობით: „შერზორითაი გააკეთა და იმტონ არ გამოვდა ლამაზი“.

თაბუთი – 1. კიდობანი, 2. მიცვალებულის ჭურჭელი. მიცვალებულს „თაბუთზე“ ასვენებენ. თავის მხარეს ფართო, ხოლო ქვედა ნაწილი ვიწროა. ხშირად თაბუთზე დასვენებულ მიცვალებულს თაბუთის გარეშე კრძალავენ, ხოლო თაბუთს მუსლიმანთა სალოცავ საკულტო ნაგებობაში – „ჯამეში“ ინახავენ: „ჩვენსა თაბუთით არ დაფლენ კდარსა“.

თახუმი (თურქ. < სპ. takim) – 1. ჯგუფი, გვარი, კოლექტივი, ჯიში, 2. ნაკრები. ღორჯომის მეტყველებაში „იარაღებს“ აღნიშნავს: „ჩემი ბითევაი თახუმი აბლიენტსა მიზიდეს“.

იშტა / იშტე / იშთე (თურქ. İşte) – 1. ერთი სიტყვით, ამრიგად, 2. ასე ვთქვათ. ღორჯომში გამოიყენება დადასტურებით ნაწილაკად: „გითხარ, იშტა, მაგრა ნუ წახვალ-მეთქი“; „მოვდა იშტა“.

იზინი (თურქ. < არაბ. izin) – 1. ნიჭი, საზრიანობა, გონიერება, 2. ნებართვა, ვადა, შვებულება. ღორჯომის მეტყველებაში იზინი მეორე მნიშვნელობითაა დამკვიდრებული. ჰადმე წასლა რომ მოგინდება, იზინი-ნა ეილო ანა-ბაბოდან“.

მერაყი (თურქ. merak) – 1. ცნობისმოყვარე, 2. დარდი. ღორჯომში დასტურდება „დარდის, ვარამის“ მნიშვნელობით.

რიზი / რიზლი (თურქ. < არაბ.) – 1. წილი, ულუფა, არსებობის საშუალება, 2. ხორაგი, სურსათ-სანოვაგე, საზრდო. საანალიზო სიტყვის მადომინირებელ სემად ჩვენთვის საინტერესო მეტყველებაში არა საკვები, არამედ წილხვდომილი / წილი წარმოგვიდგება: „ყველა სულიერს ამ დუნიაზე მისი რიზლი მოყვება“.

ჰევესი (თურქ. < არაბ. heves) – 1. მისწრაფება, მიდრეკილება, ნდომა, წადილი, ხალისი, 2. სიყვარული, ტრფიალი, ხანმოკლე სურვილი. ღორჯომში „ხალისის“ მნიშვნელობით გამოიყენება: „იმფერი მეჰევესება ბადიში, სული მელევა“.

ღორჯომის მეტყველებაში, ასევე, გამოიყოფა ჯგუფი ნასესხები სიტყვებისა, რომელთაც მსესხებელ ენაში არსებული მნიშვნელობები არ გადმოყვანა და სხვა მნიშვნელობით გამოიყენებინან. მაგალითად:

ალთუნი (თურქ. altın) – ღორჯომში მნიშვნელობა დავიწროვდა და „ოქროს მონეტას“ უწოდებენ.

ბეიხაბერი (თურქ. < სპ.-არაბ.) – უმაქნისი, უქნარა, დონდლო. ღორჯომში აღნიშნავს: „აზრზე არ არის“: „ამ ქვეყნის ბეიხაბერი არ აქ ჩვენებიენტ ბაღეს, ჰაერში დაფრინავს“.

ბურუნი (თურქ. .burun „ცხვირი“). ღორჯომში იხმარება „მოსახვევის, შემოსახვევის“ მნიშვნელობით: „ცენტრში მოსლამდე დიდი ბურუნია და ნელა იარე“.

აზლული (თურქ. yazlık) – საზაფხულო სახლი, აგარაკი. ღორჯომში „დერეფანს“ აღნიშნავს: „სულ ფეხცმული დადიან აზლოლში, ბერბათია იქაურობა“.

იეგანი (თურქ. Yeğen) – ძმისწული, დისწული. ღორჯომის მეტყველებაში ნათესავს, ხშირად გამრიგობსაც ეძახიან: „აქ სუ ყველა ჩვენი *იეგნები* სახლობენ“.

იოლდაში (თურქ. Yoldaş) – ამხანაგი. შდრ. ღორჯომში – დაქირავებული მუშა: „*იოლდაშებმა*სულ იაფად, ასი მეშოკი სილა იმიზიდეს იმ სიმალლეზე“.

ზიაფეთი (თურქ. Ziyafet) – 1. სტუმრობა, ლხინი, წვეულება, 2. გემრიელი კერძები: „აბლამ იმფერი *ზიაფეთები* გამოგვიტანა, გელაპარიკები გევესეთ“.

თურთხალი (თურქ. tutkal) – სადურგლო წებო. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში: პლასტმასი.

ლოდოს (თურქ. < < ბერძნ. lodos) – მოღრუბლული, დაბურული ამინდი, ქარის სახეობა. ღორჯომში – წვრილი წვიმა: „გუმდამ იმფერი *ლოდოსი* იყო, ორი მეტრა თოვლი გაადნო“.

სიჰინთი (თურქ. sıhinti) – მოწყენილობა, ნალველი, სევდა. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში – ნერვები: „ახლა თუ *სიხინთებმა* მომიარა, ამ შემში ნაფოტს გესრი“.

სილგი (თურქ. silgi) – საშლელი. შდრ. ღორჯომში – ერთგვარი მარლის თავსახური: „მალმა იმსოფ ლამაზი *სილგი* მომიქარგა, თავიდან არ ვიძრობ“.

სოქაქ (თურქ. < არაბ. sokak) – ქუჩა. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში: სოხახი – იატაკი. „ამბაღვს *სოხახ* ზეფეხშიშველასიარული ვერ მოვაშლევი“.

ქესტანე (თურქ. Qesten) – წაბლი. შდრ. ღორჯომში ქესტანა – გოგრის სახეობა: „წლეულს ყანაში იმტონი *ქესტანამ* მოვდა, ძლივ შევჭამენით“.

ქიბირ (თურქ. < არაბ. Kibir) – ამპარტავანი, პატივმოყვარე. შდრ. ღორჯომში – პრანჭია: „იმფერი *ქიბრობს*, გეგონება დუნია მისიაო“.

ღამაზი /გამაზ (თურქ. < არაბ. gamaz) – შურიანი, დამსმენი. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში: შეხარბება (სხვას რომ ახარბებს რამეს).

შელლიგი (თურქ. Şenlik) – დროის ტარება, ღრეობა. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში აღნიშნავს „ოჯახის წევრებს, ოჯახობას“: „*შელლიგი* რაფერ გყავს? ხომ ჯანმრთელად არიან?“

ჩობანი (თურქ. Çoban) – მენახირე, მწყემსი. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში – უნიათო, მოუხერხებელი: „სხვანაირი *ჩობანი* დარჩა, ბაბუამისს ჰიჩ არ გავს“.

ჰავლი (თურქ. < ბერძნ. havlu) – პირსახოცი, ოთახებს შორის გამჭოლი დერეფანი; ბაკი, მუთვადი. შდრ. ღორჯომის მეტყველებაში – ბოსლის ან სახლის შესასვლელი დერეფანი: „*ჰაველში* ფეხ ვერ გადგამ, იმტონი ხერგებია დაყრილი“.

ჰიქმეთი (თურქ. < არ. Hikmet) – ბრძენი, ფილოსოფოსი. შდრ. აჭარულში – საოცარი, საკვირველი: „რაფერ ყველა თერეფიდამ ხებერი გაქ, *ჰიქმეთი* ხარ, ხანუმ!“

ჰოშ (თურქ. hoş) – სასიამოვნო. შდრ. ღორჯომში მაიხოში – მომჟავო გემო: „მალახტო ლობიას ტყემალ ვუზამთ, *მაიხოშ* გემოს მისცემს“.

დასტურდება სახელადი ნაწილისა და დამხმარე ზმნისგან შედგენილი კალკირებული ფორმები. ამ დროს სახელადი ნაწილი თურქული რჩება, გადმოღებულია დამხმარე ზმნა.

ჰალალი მიქნია – „მიპატიებია“. კალკირებულია თურქული ზმნიდან: helal etmek, რაც ნიშნავს „კანონიერად ცნობას, პატიებას“.

ყაიბი გახდა – „დაიკარგა“. თურქ. kaybolmak სიტყვასიტყვით ნიშნავს: დაკარგულად გახდომას (kayıp – დაკარგული, olmak – გახდომა).

ყუსურზე არ დიმიხედოთ – „ნუ დამძრახავთ“, კალკია თურქული გამოთქმისა kusuruma bakmayınız, რომლის სიტყვასიტყვითი თარგმანია: ჩემს დანაშაულს ნუ შეხედავთ, ანუ მაპატიეთ.

ყური მისცა / ყურაგდება მისცა – „მოუსმინა“, „ყურადღება მიაქცია“. მომდინარეობს თურქული ზმნიდან kulak vermek, რომელიც სიტყვასიტყვით „ყურის მიცემას“ ნიშნავს.

სიტყვის დაკავება – „პირობის შესრულება“. კალკია თურქული söz tutmak-ისა, რომელიც სიტყვასიტყვით ითარგმნება, როგორც „სიტყვის დაჭერა, დაკავება“ და ნიშნავს „პირობის შესრულებას“.

ეზიეთის მიცემა – შეწუხება. სიტყვასიტყვით: „შეწუხების მიცემა“. „ზოვლი ეზიეთი მოგეცით, ჰამა მადლად დეგედებიან“; „ყუსურზე არ დიმიხედო, ხალავ, ეზიეთი მოგეც, ზოვლი არ მინდოდა, ჰამა მეტი გზა არ მქონდა“.

ინათ ნუ იქ (< თურქ. İnat etme). ინათ ნუ იქ, ჭოვ!

ხებერი არ გვაქ – „არაფერი არ ვიცით“. აქ კალკირებულია თურქული გამოთქმიდან: haberimiz yok – ჩვენ არ ვიცით, ცნობა არ გვაქვს.

წარმოების თვალსაზრისით ღორჯომის მეტყველებაში ყურადღება უნდა გამახვილდეს ყველაზე დამახასიათებელ მოვლენაზე; როცა კონტექსტში სიტყვის ძირი თურქულია, ხოლო მაწარმოებელი – ქართული, ანუ დამატებული სუფიქსები ან წინსართები ქართული წარმოშობისაა. ქართული ენის აგლუტინაციური ბუნება დიალექტურ მეტყველებაშიც იძლევა თურქიზმების გაქართულების საშუალებას. სქემა ასეთია: თურქული ძირი + სუფიქსი:

ალთუნ-ებ-ი („ოქროები“), **ინსნ-ებ-ი** („ადამიანები“), **დობტურ-ებ-ი** („ექიმები“), **ხებრ-ებ-ი** (ჰაბერები „ამბები“).

-**ობა** სუფიქსი დაერთვის თურქულ სახელებს და (ისევე როგორც ქართულ ფუძეებზე დართვის დროს) აწარმოებს აბსტრაქტულ სახელებს: **ბადრამ-ობა** (Bayram – დღესასწაული, ზეიმი), **ხისიმ-ობა** (hisim – ნათესავი), **აეთიმ-ობა** (ობლობა), **ქიბრ-ობა** (პრანჭვა).

თანდებულები: **არაბა-ში** (araba – მანქანა), **ქენერ-ში** (kenar – კუთხე), **დუნია-ში** (dünya – ქვეყანა), **თერეფი-დამ** (Taraf – მხარე), **მეზელულ-თან** (mezarlık სასაფლაო)...

ღორჯომის მეტყველებაში გავრცელებულია ქართული -იან სუფიქსით ნაწარმოები სიტყვები, რომელთა ძირი თურქულია და, ჩვეულებრივად, მქონებლობის სახელებს აწარმოებს: **აბდეს-იან-ი**, **მერაყ-იან-ი**, **ჰერს-იან-ი**, **საბრ-იან-ი**, **ინათ-იან-ი**... რთულფუძიან სახელებთან: **ყირმიზფეშტამლ-იან-ი**, **სიხმასირმ-იან-ი**...

მო-ო კონფიქსიანი წარმოებისაა ზედსართავი სახელები: **მო-სერსემ-ო**, **მო-სეფილ-ო**, **მო-ჰიქმეთ-ო**...

უ-ო კონფიქსი აწარმოებს თურქული წარმოშობის უქონლობის სახელებს: **უ-ბერექეთ-ო** (არ. bereket – სიკეთე, დოვლათი, სიუხვე). „ყველაფერი მეიტანა მარა უბერექეთო იყო“.

უ-იმტაჰ-ო (თურქ. iştah) – მადა.

უ-ფიშმან-ო (თურქ. < სპ .pişman) – მონანიება, დანანება; მოუფიქრებელი; „იმფერი უფიშმანო ინსანია“.

უ-ყისმეთ-ო (თურქ. < არ. kismet – ხვედრი) – უბედო.

უ-ჰევეს-ო (თურქ. Heves – სურვილი) – უხალისო). „დედეი უჰევესოთ გადმოვდა აქ და დასახლდა“...

რაოდენობრივად გამოირჩევა არსებითი სახელისგან ნაწარმოებია ზმნები, რომელთა ძირი თურქულია, წარმოება კი – ქართული. მსგავსი სიტყვები ნათლად წარმოაჩენს სიტყვის უცხო შიგთავსისა და ქართული გრამატიკული ფორმის შერწყმას. მათი გამოყენება ბუნებრივად იქცა. ღორჯომლები (და არა მხოლოდ ღორჯომლები) თურქულ სიტყვას ქართულ „სამოსელს“ აცმევენ. მსგავსი ენობრივი გადამუშავება მხოლოდ თურქული სიტყვების მიმართ როდი ხდება. სხვა ენობრივად უცხო სიტყვების მიმართაც იგივე პროცესი შეინიშნება, რაც ქართველთა მეტყველებაში გავრცელებული ბარბარიზმების „გაქართულებით“ ვლინდება (სპიჩკები, შკაფზე, პოლზე და ა.შ). მაგრამ ღორჯომელთა მეტყველებაში მოჭარბებული თურქიზმების გამო ეს მოვლენა მეტისმეტად თვალში საცემია.

„ასე უფიშმანიან კაცებსა“; „უფიშმანოდ გააკეთა ყველაფერი“.

თურქული სიტყვები გაფორმებულია ქართული ზმნური სუფიქსებით:

ახორთლადდება – „მოჩვენებად გადაიქცევა“. სიტყვა მიღებულია თურქული სიტყვიდან: hortlak, რომლისგანაც ნაწარმოებია ზმნა hortlamak (გაფორმებულია ქართული ზმნური სუფიქსებით).

არეზილებს – „არცხვენს“ (თურქ. rezillik): „ვერ ხდება, რომ ბაღვი გეიზარდა და ხალხში არეზილებს. მაგას ვერვინ ვერ მეითმენს“.

აჰაზირებს – „ამზადებს“ (თურქ. Hazır): „ანაჲ სარძიეშია, იფთარს ახაზირებს შელლიგისთვინ“.

გამოსალამდება – „გამოჯამრთელდება“: თურქ. ფუძისგან „sağlam“ – „ჯანმრთელი“ ნაწარმოები ზმნაა.

გათექმილა (თურქ. teknil) – გაამთლიანა, დაასრულა. პაწაი წევკინწლენით და მაგან გაათექმილა დანდურებაც დეიწყო.

გააგერჩეკა (თურქ. Gerçekten) – ნამდვილად, მართლა.

გაზენგილდება (თურქ. Zengin) – „გამდიდრდება“. ზმნის ძირია ზენგილ „მდიდარი“, ფუძეში მოხდა ნ/ლ ბგერათა სუბსტიტუცია, თუმცა აქაურთა მეტყველებაში დასტურდება ასევე ზენგინ ფუძეც.

გათერბიალა (თურქ. terbie) – „გამოწვრთნა, აღზარდა“.

დაამინნეთა (თურქ. minne) – „დააყვედრა“. იმფერი დაამინნეთა ბადიშმა ბერი, გული მუუკლა, ვითამ აქამდე აფერი გუუკეთებია მისთვინ“.

უდინგლებს (თურქ. Dinleme) – „უსმენს, იგებს“: „კარგა დუუდინგლე მაგ შენ არხატაშს, ბევრს ისწავლი“.

დაფიშმანებულა (თურქ. pişman) – „დაფიქრებულა“. მეიფიშმანებს – „მოიფიქრებს“.

დუუარხატაშდა (თურქ. Arkadaş) – „დაუამხანაგდა“. „მარტომ რომ ვეფერს გახდა, მაგას დუუარხატაშდა და საქმეც წინ წევდა“.

თოფლობს (თურქ. topal) – „კოჭლობს“.

მეისეფილებს (თურქ. sefil) – „მოსაწყლებს“.

დასტურდება ისეთი შემთხვევები, როცა მკვიდრდება უცხო სიტყვა მიუხედავად იმისა, რომ მისი ეკვივალენტი ენაში / დიალექტში არის.

ადგილობრივთა მეტყველებაში წარმოდგენილია თურქული, არაბული, სპარსული წარმოშობის სიტყვებიც და ადგილობრივი დიალექტური ან ლიტერატურული ფორმებიც ერთი და იმავე ცნების გამოსახატავად. მაგ.: ალთუნი / ოქრო, ანტერი / ოხერი, სამა / ცეკვა, ლალი / მუნჯი, ქორი / ბრმა, ზოფა / ჯოხი, მოსაფირი / სტუმარი, ძეთიმი / ობოლი, ყანთარი / სასწორი... თუმცა ნასესხები სიტყვებიდან ბევრი ადვილად განიხილავს ნეოლოგიზმით, მაგრამ ბევრიც აჭარულის საკუთრებად იქცა და მისი ახლით შეცვლა ჯერჯერობით არ მომხდარა: ტვალი, დირსეგი, ბეთმეზი, მაძხომი, ნუსხა, ქელფეთი, ყეზა, ყიბლი, ხათმი, ჰასუთა.... ინადი (არაბ.).

დასკვნა

ნასესხები სიტყვები ძირითადად პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობების შედეგია, რაც, თავის მხრივ, მიუთითებს ენობრივ კონტაქტზე და ძლიერ ზემოქმედებაზე თურქულ-ოსმალური იმპერიის პერიოდში.

უცხოური ელემენტების ინტენსიური შეღწევის პირობებშიც კი აჭარულ დიალექტში შენარჩუნებულია ქართული ენის გრამატიკული და სტრუქტურული საფუძვლები, რაც უზრუნველყოფს ენის უნიკალურობას.

ამასთან, თურქული, არაბული, სპარსული და სხვა ენობრივი გავლენების შედეგი აჭარული ლექსიკაში მეტად მრავალფეროვანია და აუცილებელია მისი სისტემატური კვლევა, რაც ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ აჭარულის, არამედ ზოგადად ქართული ენის ისტორიულ და ლინგვისტურ კონტექსტში შესწავლას.

გამოყენებული ლიტერატურა

ლექსიკონი 2001: თურქულ-ქართული ლექსიკონი, I-II. სტამბოლი.

ნიჟარაძე 1961: ნიჟარაძე შ., ქართული ენის ზემოაჭარული დიალექტი. გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი.

ქეგლ 2008: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ახალი რედაქცია, ტ. I, თბილისი.

ქართველი ხალხის ეთნოლოგიური ლექსიკონი. ბათუმი, 2019.

ყაზბეგი 1995: ყაზბეგი გ., სამი თვე თურქეთის საქართველოში. ბათუმი.

ბიძიგური 1957: ბიძიგური შ., მწერლის ენა. თბილისი.

<https://lev.ge/liv/ajaruli.php-online> დამოწმება: 21.08.2025.

References

Dictionary 2001: Turkish-Georgian Dictionary, I-II. Istanbul.

Dictionary 2008: Explanatory Dictionary of the Georgian Language, New Edition, Volume I, Tbilisi.

Dzidziguri 1957: Dzidziguri Sh., The Language of a Writer. Tbilisi.

Ethnological Dictionary of the Georgian people. Batumi.

Kazbegi 1995: Kazbegi G., Three Months in Turkish Georgia. Batumi.

Nizharadze 1961: Nizharadze Sh., Upper Adjara Dialect of the Georgian Language. Publishing House “Soviet Adjara”. Batumi.

<https://lev.ge/liv/ajaruli.php-online> Verification: 21.08.2025.